

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Γνωστική Ανάπτυξη

Ενότητα 5: Η Κοινωνικοπολιτισμική Θεωρία του Lev Vygotsky

Διδάσκουσα: *Ειρήνη Σκοπελίτη*

*Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην
Προσχολική Ηλικία*

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σκοποί ενότητας

- **Παρουσίαση των κεντρικών ιδεών της θεωρίας του Vygotsky για τη γνωστική ανάπτυξη.**
  - **Διαφοροποίηση από το έργο του Piaget**
  - **Μηχανισμοί ανάπτυξης της σκέψης των παιδιών όπως περιγράφονται στην κοινωνικοπολιτισμική θεωρία του**

Περιεχόμενα ενότητας

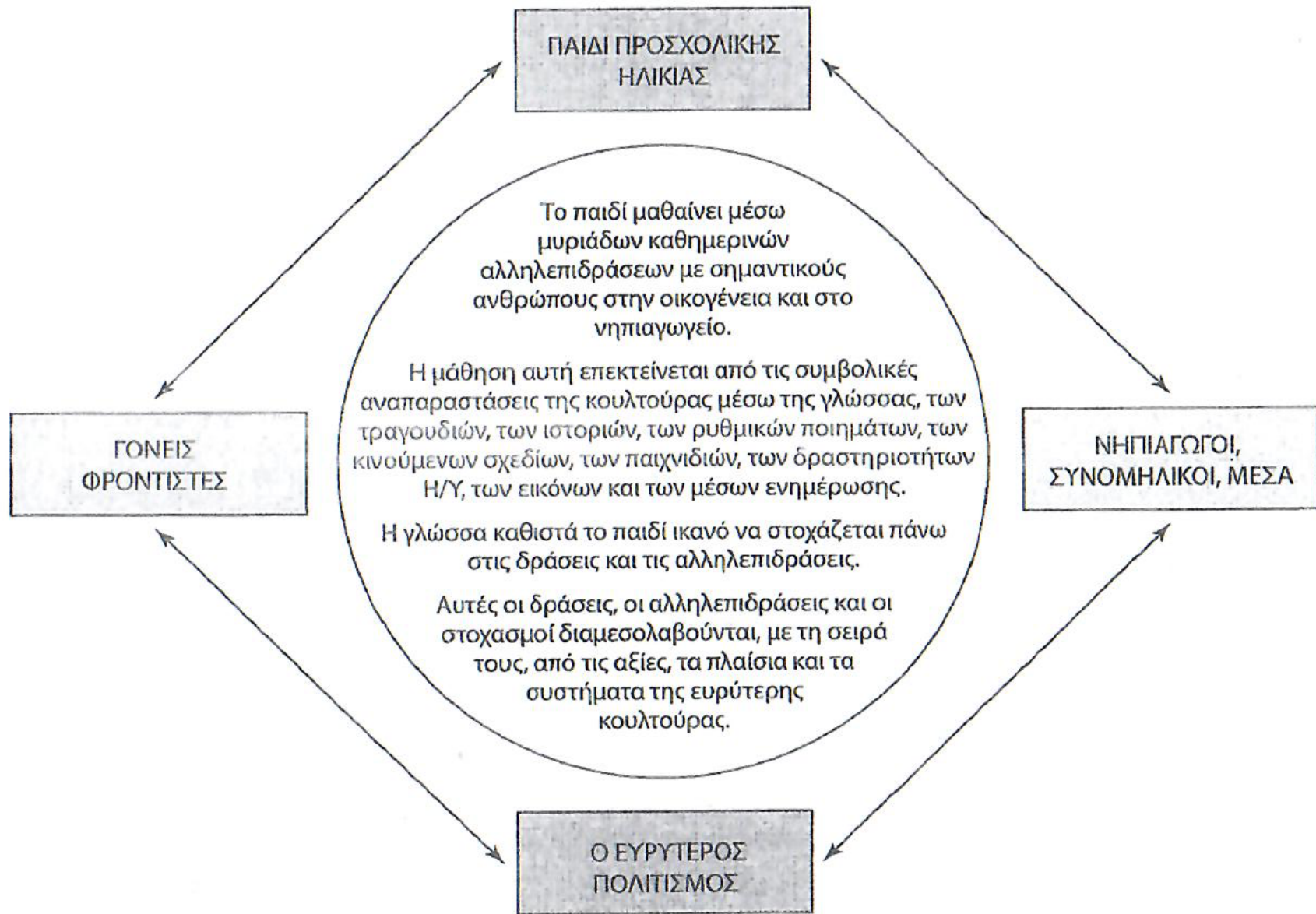
- **Νέες ιδέες: Διαφοροποίηση από Piaget**
  - **Εθνική κουλτούρα**
  - **Κοινωνική προέλευση των πρώτων γνωστικών ικανοτήτων**
  - **Ζώνη επικείμενης ανάπτυξης**
  - **Σταδιακή εισαγωγή**
  - **Καθοδηγούμενη συμμετοχή**
- **Η γλώσσα στη γλωσσική ανάπτυξη**
- **Τα αναπτυξιακά στάδια του Vygotsky**
- **Επιπτώσεις στην Εκπαίδευση**
- **Γνώση και ανάπτυξη για τους Piaget και Vygotsky**
- **Αξιολόγηση της θεωρίας του Vygotsky**

Νέες ιδέες: Διαφοροποίηση από Piaget

- ***Κοινωνικός κονστρουκτιβισμός (ιστορικο-πολιτιστική προσέγγιση)***
  - ***Κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον για γνωστική ανάπτυξη***
  - ***Κοινωνικές συναλλαγές για γνωστικές δεξιότητες***
- ***Μηχανισμός της εσωτερίκευσης***
- ***Σημασία συμβολικών συστημάτων (ιδίως της γλώσσας) και μέσων/εργαλείων που διαθέτει ο πολιτισμός***

Smith, P.K., Cowie, H. & Blades, M. (2018). Κατανοώντας την ανάπτυξη των παιδιών. Ε. Γαλανάκη (Επ.), Εκδόσεις Τζιόλα (σ. 463)

Κοινωνική Προέλευση των Πρώτων Γνωστικών Ικανοτήτων

- *Γνωστική ανάπτυξη: συντελείται μέσω του πολιτισμού και της συνεργασίας με άλλα μέλη της κοινωνίας που έχουν περισσότερες γνώσεις*
- *Μάθηση ως ατομική διαδικασία*
ή
- *Κοινωνικοί παράγοντες στη γνωστική ανάπτυξη*
- *Συνεργατική (ή καθοδηγούμενη) μάθηση*

Εσωτερίκευση

- **Μηχανισμός εξήγησης της αναπτυξιακής αλλαγής: το κοινωνικό περιβάλλον διαμεσολαβεί και προσδιορίζει τον τρόπο αντίληψης του ατόμου**
- **Κάθε ψυχολογική λειτουργία συμβαίνει δύο φορές:**
  1. Σε «δια-νοητικό» επίπεδο (δηλαδή μεταξύ των ατόμων που εμπλέκονται στην κοινωνική αλληλεπίδραση)
  2. Σε ενδο-νοητικό επίπεδο (δηλαδή στο ίδιο το άτομο)
- **Π.χ. Ανάπτυξη δειξίματος: το νόημα της δράσης του δειξίματος κατασκευάζεται αρχικά κοινωνικά μέσα στην αλληλεπίδραση ανάμεσα στον ενήλικα και στο βρέφος (δια-νοητικό επίπεδο) και στη συνέχεια εσωτερικεύεται σταδιακά από το βρέφος (ενδο-νοητικό επίπεδο).**

Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης

- **Όρος για το φάσμα των εργασιών που είναι υπερβολικά πολύπλοκες για να μπορέσει να τις μάθει μόνο του το παιδί, αλλά μπορούν να επιτευχθούν με καθοδήγηση και ενθάρρυνση από έναν πιο επιδέξιο συντροφο.**
  - **Τα παιδιά είναι συχνά ικανά να σκέφτονται με πιο σύνθετους τρόπους ή να εκτελούν πιο σύνθετες συμπεριφορές όταν λαμβάνουν βοήθεια από ό,τι μπορούν μόνά τους.**
- **Ζώνη γνωστικής ανάπτυξης**
- **Στόχος αποτελεσματικής εκπαίδευσης**
- **Επίπεδο ανεξάρτητου ελέγχου**

Σταδιακή εισαγωγή

- **Μέθοδος με την οποία ένας ειδικός, όταν διδάσκει έναν αρχάριο, αντιδρά ανάλογα με τη συμπεριφορά του αρχαρίου στο μάθημα ώστε ο αρχάριος να κατανοεί σταδιακά όλο και καλύτερα το πρόβλημα.**
- **Η έννοια της «σκαλωσιάς»**
- **Χρήση σε**
  - **Εκπαιδευτικό περιβάλλον**
  - **Καθημερινές δραστηριότητες**

Πολιτισμικά εργαλεία στις ψυχολογικές λειτουργίες

- **Πολιτισμικά εργαλεία διαμορφώνουν την ανθρώπινη συμπεριφορά**
  - **Τεχνικά εργαλεία & ψυχολογικά εργαλεία**
- **Σημασία συμβολικών συστημάτων (ιδίως της γλώσσας) και μέσων/εργαλείων που διαθέτει ο πολιτισμός**
- **Πολιτισμικά εργαλεία μεταδίδονται σε νεότερα μέλη της πολιτισμικής ομάδας**

Η σημασία της γλώσσας

- **Σημαντικότερο πολιτισμικό διαμεσολαβητικό εργαλείο**
  - **Το παιδί οικοδομεί τη σκέψη του και διαμορφώνει την ταυτότητά του**
  - **Μέσω της γλώσσας μεταβιβάζονται αναπαραστάσεις κοινωνικών δομών και σχέσεων και νοήματα κοινωνικά καθορισμένα**
- **Κοινωνικός καθορισμός της γνώσης**
- **Διαμέσου της γλώσσας συγκροτούνται οι γνωστικές δομές**

Η ανάπτυξη της γλώσσας ως διαμεσολαβητικού συστήματος

- **Κατά την προσχολική ηλικία, τα παιδιά περνούν από τέσσερα επίπεδα ικανότητας χρήσης της γλώσσας ως αναπαραστασιακού συστήματος (Nelson, 1996, 1999).**
  1. **Οι γλωσσικές μορφές (όπως οι λέξεις) αποτελούν μέρος μιας εμπειρίας, αλλά δεν χρησιμοποιούνται ακόμη για την αναπαράσταση εμπειριών**
  2. **Μετατρέπουν πτυχές των νοητικών μοντέλων τους σε γλωσσικές μορφές για να επικοινωνούν με άλλους όμως εξακολουθούν να βασίζονται στην άμεση εμπειρία.**
  3. **Κατανοούν τις γλωσσικές εκφράσεις που χρησιμοποιούν οι άλλοι άνθρωποι, και χρησιμοποιούν πληροφορίες για να τροποποιήσουν τα νοητικά μοντέλα τους**
  4. **Κατασκευάζουν νέα νοητικά μοντέλα με βάση τις δηλώσεις άλλων ανθρώπων, οπότε η γλώσσα είναι ένα μέσο για την αναπαράσταση των συμβάντων**

Η αλλαγή στις γνωστικές λειτουργίες πηγάζει από την εσωτερίκευση των πολιτισμικά αποδεκτών συμβολικών συστημάτων.

**Κατώτερες Ψυχολογικές
Λειτουργίες**

- *Άμεσες αντιδράσεις σε ερεθίσματα*
- $E \rightarrow A$

**Ανώτερες Ψυχολογικές
Λειτουργίες**

- *Διαμεσολαβητικές αντιδράσεις σε ερεθίσματα*
- $E \rightarrow (\text{Σύμβολο}) \rightarrow A$

Στάδιο	Χαρακτηριστικά
1. Της πρωτόγονης, χωρίς έλεγχο αντίδρασης στα ερεθίσματα	Το νευρικό σύστημα είναι ακόμη ανώριμο και το άτομο (βρέφος) εξαρτάται απόλυτα από το περιβάλλον του
2. Της χρήσης εξωτερικών διαμεσολαβητικών σημάτων	Εμφάνιση των πρώτων δυνατοτήτων επιλογής και των πρώτων πράξεων που δεν είναι τυχαίες και παρορμητικές αντιδράσεις σε ερεθίσματα. Με τη διαμεσολάβηση κατάλληλων για την ηλικία του σημάτων αρχίζει και αποκτά συνείδηση των σχέσεων που διέπουν τα αντικείμενα.
3. Της μεγαλύτερης ικανότητας του παιδιού να ρυθμίζει από μόνο του τη συμπεριφορά του	Αρχίζει και αποκτάται ένα πρώτο επίπεδο "αυτοελέγχου" που βασίζεται όμως σε μεγάλο βαθμό ακόμη στις εξωτερικές σχέσεις ανάμεσα σε ερεθίσματα, σήματα και συμπεριφορές, δηλαδή τα παιδιά ήδη έχουν αρχίσει να καταλαβαίνουν ότι αυτά που έχουν στο μυαλό τους και τα σήματα του περιβάλλοντος συνδέονται και τα δεύτερα χρησιμεύουν στην επίτευξη των πρώτων.
4. Της εσωτερίκευσης της σχέσης σημάτων και νοητικών ενεργειών	Τώρα πια δεν είναι απαραίτητη η ταυτόχρονη παρουσία του σήματος για να εκτελεστεί μια νοητική ενέργεια ή μια δραστηριότητα, μιας και το άτομο είναι πια ικανό να πραγματοποιεί νοητικές πράξεις, χωρίς την άμεση εξάρτησή του από το πεδίο των συγκεκριμένων ερεθισμάτων και να αναπτύσσει δυνατότητες γνωστικής αυτοδιαχείρισης και αυτοελεγχόμενης συμπεριφοράς.

Εθνική Κουλτούρα

Στοιχειώδεις
νοητικές

Ανώτερες

γνωστικές λειτουργίες

λειτουργίες

- Πολιτισμικά εργαλεία νοητικής παραγωγής (π.χ. Κοινωνικά μεταδιδόμενες στρατηγικές μνήμης)
  - Πώς και Τι να σκέφτονται
- «Η ανθρώπινη γνωστική λειτουργία είναι εγγενώς κοινωνικοπολιτισμική»
- Αμφισβητείται η καθολικότητα της πορείας και του περιεχομένου της γνωστικής ανάπτυξης

Καθοδηγούμενη Συμμετοχή

- **Ανεπίσημη μαθητεία που βασίζεται σε αλληλεπιδράσεις μεταξύ ενηλίκων και παιδιών κατά τις οποίες οι γνώσεις και οι τρόποι σκέψης των παιδιών διαμορφώνονται καθώς συμμετέχουν σε δραστηριότητες του πολιτισμού τους ή παρατηρούν ενήλικες να συμμετέχουν σε αυτές.**
- **Barbara Rogoff: η γνωστική ανάπτυξη διαμορφώνεται τόσο από την τυπική διδασκαλία και εκπαίδευση όσο και από τις ανεπίσημες συναλλαγές μεταξύ ενηλίκων και παιδιών**

<https://stemforall2016.videohall.com/presentations/693>

Καθοδηγούμενη συμμετοχή στην τυπική εκπαίδευση

- **Μάθηση ανεξάρτητη από το πλαίσιο: απόκτηση γνώσης για χάρη της γνώσης**
  - μάθηση που δεν έχει άμεση σχέση με την παρούσα κατάσταση
  - μάθηση που συμβαίνει στα σύγχρονα σχολεία

Η Γλώσσα στη Γνωστική Ανάπτυξη

- **Γλώσσα:**
  1. **Πρώτο μέσο καθοδήγησης της σκέψης:** είναι το πρώτο μέσο με το οποίο οι ενήλικες περνούν πολιτισμικά σημαντικούς τρόπους σκέψης και επίλυσης προβλημάτων στα παιδιά
  2. **Εργαλείο νοητικής προσαρμογής:** γίνεται ένα από τα αποτελεσματικότερα εργαλεία νοητικής προσαρμογής αφού μπορεί να διαμεσολαβήσει τις νοητικές λειτουργίες και να τις μετατρέψει από κατώτερες σε ανώτερες νοητικές λειτουργίες
- **Γλώσσα και Σκέψη συγχωνεύονται και :**
Προγλωσσικός συλλογισμός → Λεκτικός συλλογισμός

Η γλωσσική ρύθμιση της συμπεριφοράς

- **Ιδιωτικός λόγος:**
  - **υποσύνολο λεκτικών εκφράσεων του παιδιού που εξυπηρετούν μία λειτουργία επικοινωνίας με τον εαυτό του και καθοδηγούν τη σκέψη του**
  - **Εκδήλωση της χρήσης της γλώσσας για τη ρύθμιση της συμπεριφοράς**
- **Σύστημα γνωστικής αυτοκαθοδήγησης:**
  - **η χρήση του ιδιωτικού λόγου για την καθοδήγηση στην προσπάθεια επίλυσης προβλημάτων**
  - **Αναπτυξιακά γίνεται «υπόγειο», «σιωπηλό»**

Επιπτώσεις στην εκπαίδευση

- **Σημαντικές έννοιες:**
  - **Καθοδηγούμενη συμμετοχή**
  - **Ζώνη επικείμενης ανάπτυξης**
  - **Σταδιακή εισαγωγή**
  - **Σκαλωσιά**
  - **Συνεργασία**

Εκπαίδευση βάσει καθοδηγούμενης συμμετοχής

- **Αναγκαιότητα ενεργούς συμμετοχής**
- **Piaget vs. Vygostky**
  - **Ποιος ο ρόλος του δασκάλου;**
  - **Ο δάσκαλος διευκολύνει το παιδί ή συνεργάζεται με το παιδί;**
- **Αυτόνομη μάθηση ή καθοδηγούμενη συμμετοχή**

Εκπαίδευση στη ΖΕΑ

- **Η αποτελεσματική εκπαίδευση στοχεύει στη ΖΕΑ του παιδιού.**
- **Η επιτυχία ή η αποτυχία του παιδιού καθορίζει το βαθμό της βοήθειας**
- **«Ο εξαρτώμενος από τη συμπεριφορά του παιδιού έλεγχος βοηθά να διασφαλιστεί ότι οι απαιτήσεις που τίθενται στο παιδί δεν θα είναι ούτε πολύ περίπλοκες, οδηγώντας στην αποτυχία, ούτε πολύ απλές, προκαλώντας πλήξη ή διάσπαση της προσοχής».**

Smith, P.K., Cowie, H. & Blades, M. (2018). Κατανοώντας την ανάπτυξη των παιδιών. Ε. Γαλανάκη (Επ.), Εκδόσεις Τζιόλα (σ. 463)

Εκπαίδευση μέσω συνεργασίας

- **Συνεργατική μάθηση: μάθηση που συντελείται όταν διάφορα άτομα συμμετέχουν από κοινού σε μια συνεργατική, στοχοκατευθυνόμενη προσπάθεια επίλυσης προβλημάτων**
- **Οι εκπαιδευτικοί οργανώνουν συνεργατικά περιβάλλοντα μάθησης**
  1. **Μεγαλύτερη παρακίνηση για μάθηση**
  2. **Καλύτερη εξέταση των ιδεών τους**
  3. **Χρήση στρατηγικών υψηλότερης ποιότητας**

Αξιολόγηση της θεωρίας του Vygotsky

- **Μερική αμφισβήτηση**
  - **της καθοδηγούμενης συμμετοχής (της λεκτικής καθοδήγησης)**
  - **της συνεργατικής μάθησης**
- **Όμως:**
  - **Πολύτιμη θεωρία γιατί τονίζει τον κοινωνικό χαρακτήρα της γνωστικής ανάπτυξης**

Γνώση & Ανάπτυξη για Piaget & Vygotsky

- ***«Νόμισμα»: η οικοδόμηση της γνώσης πάνω σε προϋπάρχουσες δομές με κέντρο της νοητικές λειτουργίες***

Γνώση & Ανάπτυξη για Piaget

- **Γνωστικός Εποικοδομισμός:**
  - *Η ανάπτυξη είναι προϋπόθεση της γνώσης και πραγματοποιείται αυτόνομα, με τρόπο «βιολογικό».*
  - *Ο ρόλος του εκπαιδευτικού: βοηθός του μαθητή να αναπτύσσεται μόνος του, προσφέροντας το κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον.*

Γνώση & Ανάπτυξη για Vygotsky

- **Κοινωνικός Εποικοδομισμός:**
  - **Η γνώση προηγείται της ανάπτυξης, οδηγώντας σε αυτή.**
  - **Ο ρόλος του εκπαιδευτικού: ενεργός και απαραίτητος προσφέροντας την κατάλληλη γνωστική στήριξη και διαμεσολαβητής των κοινωνικών και πολιτισμικών μηνυμάτων, στοιχεία που θα τον οδηγήσουν στην οικοδόμηση των δικών του γνωστικών σχημάτων.**

Σύγκλιση των δύο θεωριών

- **100 χρόνια μετά υπάρχουν δυνατότητες σύγκλισης**
- **Ζήτημα για σύγχρονους ερευνητές και επαγγελματίες της εκπαίδευσης όσο και για τους θεωρητικούς στη σύγχρονη αναπτυξιακή, γνωστική και εκπαιδευτική ψυχολογία**

Σχετική Βιβλιογραφία

- ***Bjorklund, D. F. (2012). Children's Thinking: Cognitive Development and Individual Differences. USA: Wadsworth, Cengage Learning.***
- ***Bransford, J.D., Brown, A.L. & Cocking, R.R. (2000). How people learn: Brain, mind, experience, and school. Washington, DC: National Academy Press.***
- ***Donaldson, M. (1991). Η σκέψη των παιδιών. (Επιμ. Σ. Βοσνιάδου), Εκδόσεις Gutenberg.***
- ***Luria, A.R. (1995). Γνωστική ανάπτυξη, (Επιμ. Α. Κωσταρίδου-Ευκλείδη), Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.***
- ***Siegler, R. (2002). Πώς σκέφτονται τα παιδιά. (Επιμ. Σ. Βοσνιάδου), Εκδόσεις Gutenberg.***
- ***Vygotsky, L.S. (1997). Νους στην Κοινωνία, (Επιμ. Σ. Βοσνιάδου), Εκδόσεις Gutenberg.***
- ***Wood, D. (1998). How Children Think and Learn. USA: Blackwell Publishing.***

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Ειρήνη Σκοπελίτη, «Γνωστική Ανάπτυξη». Ενότητα 5: Η Κοινωνικοπολιτισμική Θεωρία του Lev Vygotsky. Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://eclass.upatras.gr/courses/PN1565/index.php?vis=5815>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως Μη Εμπορική ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο*
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο*
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο*

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.